Alina AGA-SOBOL

MIJLOACE SINTACTICE DE EXPRIMARE A ASPECTUALITĂŢII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Categoria universală a aspectualităţii poate fi exprimată în limba română prin diverse mijloace, inclusiv sintactice, la care se referă repetiţia şi verbele semiauxiliare. O descriere exhaustivă, dar, în acelaşi timp, laconică a celor două clase de semiauxiliare o propune Enciclopedia limbii române, din care citäm: „Semantic insuficiente, semiauxiliarele cer completarea sensului prin al doilea verb, cu care formează o unitate. Cele două verbe au aceeaşi referinţă temporală (pe care semiauxiliarele o impun prin timpul lor gramatical) şi o unică valoare modală sau aspectuală (pe care semiauxiliarele o impun prin conţinutul lor semantic sau / şi prin modul şi timpul lor). Verbul principal din punct de vedere semantic (dar dependent din punct de vedere gramatical) este mai ales la conjunctiv (trăsătură balcanică), deosebind româna de celelalte limbi romanice, la infinitiv, cu sau fără prepoziţia *a*, la supin sau la participiu" [1, p. 514-515].

Remarcăm aici că modelul latinesc era „verb incoativ + verb la infinitiv", care, ulterior, s-a răspîndit şi în limbile romanice. În limba română situaţia diferă. Fenomenul se explică prin faptul că în limbile balcanice a avut loc procesul de substituire a infinitivului prin conjunctiv atît după *verba dicendi, voluntâtis, cogitandi*, cît şi după *verba movendi* [2, p. 17]. În consecinţă, modelul „verb semiauxiliar + verb la infinitiv sau la conjunctiv", ce predomina în română în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, este înlocuit, de cele mai multe ori, prin „verb semiauxiliar + verb la conjunctiv". Actualmente, construcţia cu infinitivul (cînd nu este o trăsătură regională) are, conform ELR, „caracter arhaic şi solemn, fiind folosită în registrul cult, în anumite stiluri funcţionale (religios, administrativ)" [1, p. 515].

Semiauxiliarele de aspect au fost în atenţia mai multor lingvişti, aşa ca: V. Guţu-Romalo, C. Dimitriu, Gh. Nedioglu, S. Berejan, A. Ciobanu, Fl. Sădeanu, care le-au grupat după nuanţa aspectuală pe care o exprimă. Astfel, deosebim verbe semiauxiliare *incoative, durative, finitive*.

Conform opiniei profesorului A. Ciobanu, incoativele „se situează în cadrul mai larg al aspectului perfectiv şi limitează acţiunea verbului la momentul ei iniţial. În acelaşi timp, aspectul incoativ (spre deosebire de cel ingresiv – *n.n.*) arată că acţiunea însăşi se va desfăşura în toată plenitudinea ei" [3, p.11].

I. Dintre *incoative* cel mai frecvent utilizat este verbul **a începe**:

„Toamna, cînd ***începeau să*** i ***se scuture*** frunzele, nucul devenea trist." (I. Druţă, p. 106);

„După ce intrară în Ineu, Ghiţă ***începu să schimbe la feţe***." (I. Slavici, MN, p. 164).

Cu aceeaşi semnificaţie mai sînt şi: **a (se) porni, a se apuca, a prinde, a se pune**, iar, uneori, **a sta, a da** ş.a. Trăsătura specifică a acestor verbe, în afară de **a porni**, rezidă în faptul că în cadrul îmbinărilor cu modul conjunctiv (uneori, cu infinitiv sau supin) îşi transformă complet semantica, devenind sinonime ale incoativului **a începe.**

Verbul **a prinde**, spre exemplu, înseamnă „a apuca ceva sau pe cineva cu mîna, cu ajutorul unui instrument etc." [4, p. 850], iar în exemplele ce urmează îşi schimbă complet semnificaţia:

„Acum, acasă, pe bătătură, vîntul aduce dinspre cîmpuri miros amar de pelin care ***a prins a se veşteji*** în lumină." (Z. Stancu, p. 308);

„***Am prins*** numaidecît ***a ne mişca***, ***a ne da cu coatele***, a vorbi tare." (Z. Stancu, p. 256).

Verbul tranzitiv-reflexiv **a se apuca** este personal. Poate forma singur predicatul propoziţiei şi, conform DEX-ului, semnifică, în primul

BDD-A20867 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:17:53 UTC)

rînd, „a prinde, a lua, a înşfăca, a înhăţa (cu mîna)” [4, p. 54]. Semantica primordială a verbului dat se schimbă dacă este urmat de altul la conjunctiv, infinitiv sau supin. Dintr-un verb ce exprimă o acţiune terminată, **a se apuca** ajunge să se transforme într-un incoativ cu nuanţă continuativă:

„După şcoală ***s-a apucat să adune*** avere cu o stăruinţă, cu o hărnicie că se crucea satul.” (I. Druţă, p. 332).

A se apuca este construit cu verbe la conjunctiv sau la supin introdus prin prepoziţia *de*.

Verbul **a (se) pune** este atestat mai rar cu valoare incoativă. Numai contextul poate să ne sugereze ideea despre nuanţa aspectuală a sintagmelor predicative alcătuite din **a (se) pune** + verb la conjunctiv / infinitiv:

„Mama Rusandei ***s-a pus a alege*** dintr-o cutioară colorată un bumb pentru Trofimaş.” (I. Druţă, p. 324).

O situaţie asemănătoare cu cea a verbului **a apuca** o are şi verbul **a da** în componenţa sintagmelor predicative cu modul conjunctiv. Utilizat cu valoare predicativă, verbul **a da** are foarte multe sensuri, care sînt determinate de context. Capacitatea lui de a se îmbina cu un verb la conjunctiv (uneori la infinitiv) motivează includerea sa în grupul incoativelor. În sintagme predicative de acest fel verbul **a da** începe să însemne o mişcare bruscă, instantanee.

Verbul **a sta** este neregulat şi exprimă o stare, ca şi verbele *a exista, a şedea etc*., aşa ca în exemplul: „***stă la masă***”. În asemenea caz, exprimă o nuanţă de acţiune imperfectivă, care se observă şi în locuţiuni de tipul: ***a sta la îndoială, a sta de vorbă, a sta pe gînduri***.

La îmbinarea cu un verb la conjunctiv, verbul **a sta** pierde sensul său primar, exprimînd o nuanţă de acţiune incoativ-momentană sau, potrivit Enciclopediei limbii române, una iminentă [1, p.514]:

„– Hai în codrul cu verdeaţă,
Und-izvoare plîng în vale,
Stînca ***stă să se prăvale***
În prăpastia măreaţă.”
(M. Eminescu, p. 76).

Semiauxiliarul **a sta** admite doar îmbinarea cu un conjunctiv. Din punct de vedere al timpului, sintagma predicativă din exemplul de mai sus exprimă un prezent în perspectivă (praesens in futuro). Acţiunea din această sintagmă este gata să se înceapă şi apoi să se desfăşoare.

Lingvista V. Guţu-Romalo, cercetînd utilizarea verbelor semiauxiliare, a observat că, în textele vechi, ideea de început a acţiunii putea fi sugerată de îmbinări formate din verbele: *a purcede, a se scula, a se ridica* şi diverse *verba movendi*. De exemplu: ***Am purces a merge***. Uneori, cu aceeaşi valoare, apărea şi verbul *a lua:* ***S-a luat să plece,*** iar în vorbirea populară – locuţiunea verbală *a da dosul:* ***A dat dosul a fugi.*** (Gr. Ureche) [5, p. 8].

Din punct de vedere structural, sintagmele ce indică nişte acţiuni incoative sînt formate dintr-un semiauxiliar incoativ, ce nu s-a desemantizat totalmente, ci mai păstrează din semantica sa iniţială, şi un verb de bază la infinitiv sau, de cele mai multe ori, la conjunctiv. În limba latină, verbele care aveau semnificaţia de început (*incipĕre, instituĕre, coepisse*), durată (*pergĕre, perseverāre*) sau încetare a acţiunii (*desinĕre, desistāre*) se îmbinau, de regulă, cu un verb la infinitiv. Acest fenomen s-a păstrat şi în unele limbi romanice occidentale: franceză, italiană, spaniolă.

II. Verbele *durative* redau nişte acţiuni liniare, durata acţiunii, continuarea, desfăşurarea ei neîntreruptă. Asemenea semnificaţie o are, în primul rînd, verbul **a continua**:

„Ploaia ***continuă să cază*** în stropi mari, tunetele începură să răsune de-a lungul văii cu nişte zguduituri mai puternice şi tot mai puternice.” (I. Slavici, MN, p. 194);

„Dacă morţilor le-ar rămîne ochii vii şi dacă privirile lor ar putea străbate pînza cu care le este acoperită faţa, ***ar continua să vadă*** oraşul şi casele, uliţele şi oamenii, ariile şi grădinile.” (Z. Stancu, p. 339).

Nuanţa de aspect imperfectiv a sintagmei predicative formate din **a continua** + verbul de bază poate fi atenuată sau intensificată prin diferite mijloace lexicale, care intervin

BDD-A20867 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:17:53 UTC)

în propoziţie, concretizînd nuanţa aspectuală a îmbinării.

Durative sînt şi verbele **a urma, a prelungi**. Semiauxiliarul **a urma** posedă două valori: modală şi aspectuală. Din exemplul următor desprindem valoarea aspectuală:

„Nu e lucru curat – ***urmă să zică*** ea, cu aspirme, – Dumnezeu nu iartă, fiindcă e mare păcatul." (I. Slavici, M., p.141).

În anumite contexte, sînt durative şi: **a conteni** (cînd e precedat de negaţie: ***nu conteneşte să plouă***), **a rămîne** (***rămîn să fiu de aceeaşi părere***). Sintagmele construite cu verbe durative indică faptul că agentul acţiunii nu şi-a atins scopul, că acţiunea este în curs de realizare.

III. Verbele *finitive* (**a termina, a înceta, a (se) opri, a sfîrşi, a conteni**, iar în limbajul popular **a isprăvi, a mîntui, a găta** (regional)) indică sfîrşitul acţiunii:

„***A încetat să plouă*** în amurg, văzduhul înghiţi nourii şi noaptea toate stelele se aprinseră pe cer ca în ajunul unei sărbători mari." (L. Rebreanu, p. 337);

„Pe la amurg **a *sfîrşit de cărat*** din pod fel de fel de nimicuri." (I. Druţă, p. 237);

„Luna ***sfîrşise să-şi urmeze*** calea pe cerul senin." (I. Slavici, M., p. 127);

„După ce ***terminase de împletit*** cosiţele, s-a suit cu genunchii pe laiţă." (I. Druţă, p. 339);

„Cînd ***termină de zis*** acestea, se uită rîzînd cu ochii scăldaţi în lacrimi în ochii ei plini de văpaie." (I. Slavici, M., p. 175).

Sintagmele predicative finitive au triplă construcţie: cu un supin (frecvent) sau cu un infinitiv / conjunctiv (mai rar).

Cercetătoarea Fl. Sădeanu, efectuînd o analiză contrastivă româno-spaniolă a sintaxei verbului, a conchis că în limba spaniolă se constată o situaţie similară în ceea ce priveşte semiauxiliarele (deşi le-a considerat „procedee pentru exprimarea aspectului verbal" [6, p. 203], pe cînd noi le referim la mijloace de exprimare a aspectualităţii).

Astfel, pentru ideea de început al unei acţiuni, în spaniolă sînt utilizate semiauxiliarele *coger* şi *tomar* (în română, corespunzător: *a prinde* şi *a lua*), care apar în 2 tipuri de sintagme:

1. semiauxiliar (intranzitiv sau reflexiv) + infinitiv (introdus prin prepoziţia *a*);

2. semiauxiliar (mai ales, la reflexiv şi la intranzitiv în spaniola modernă) + *y* (rom. *şi*) + verbul la acelaşi timp cu semiauxiliarul.

Construcţii analitice similare sînt şi în limba rusă, în care se poate spune: *Он начал петь; Он начал плакать; Перестал стучать,* deşi sînt preferate cele sintetice: *Он запел; Он заплакал; От стучал.*

În concluzie, menţionăm că blocurile predicative formate cu verbe semiauxiliare de aspect sînt mijloace importante de exprimare a aspectualităţii în limba română.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Enciclopedia limbii române, Bucureşti, 2001.

2. Berejan, S., *Studiu asupra infinitivului moldovenesc*, Chişinău, 1961.

3. Ciobanu, A., *Conjunctivul în componenţa sintagmelor predicative-incoative*. // LLM, 1959, nr. 3.

4. Dicţionarul explicativ al limbii române, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.

5. Guţu-Romalo, V., *Semiauxiliare de aspect?* // LR, 1961, nr. 1.

6. Sădeanu, Fl., *Paralele româno-spaniole în sintaxa verbului* // SCL, 1967, nr. 2.

SURSE

1. Druţă, I., *Scrieri,* vol. I, Chişinău, 1989.

2. Eminescu, M., *Opere*, vol. I. / Coord.: acad. M. Cimpoi, Chişinău, 2001.

3. Rebreanu, L., *Pădurea spînzuraţilor*, Chişinău, 1993.

4. Slavici, I., *Mara*, Bucureşti, 1979.

5. Slavici, I., *Moara cu noroc*, Bucureşti, 1987.

6. Stancu, Z., *Desculţ,* Bucureşti, 1982.

BDD-A20867 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:17:53 UTC)